

besültnek a bajtárshoz intézett szava: gazemberségnek és félrevezetésnek vagyok az áldozata.

— Nincs igazad pajtás, — feleli giccses pátozzsal a mentő. Nincs igazad. A háborúra szüksége van a hazának. Szüksége van, hogy az otthon maradt testvéreinknek gondtalan élet és több kenyér jusson!

Az így felvilágosított sebesült megnyugodva hal meg. (A katonával egyidejűleg a filmnek is vége.)

*

A fentieket elmondva idekivánczozik az a legkevesbé sem új megállapítás, hogy a film úgy technikai, mint tartalmi alakulási sorsát — mint bármely más emberi produktumét is — a mindenkori társadalmi alakulások szabják meg. Ez a teória a filmre hathatósabban alkalmazható, mert a film szuggesztív hatása, nevelő, tömegirányító és vezető szerepe, propagatív ereje már minden társadalmi rendszerben ismeretes. Ezért bátran állítható hogy a társadalmi alakulásokat a filmprodukción keresztül végig kísérhetjük és viszont...

Igy megértjük például a demokratikus államok filmpolitikáját is. Precízebben: Megértjük a német demokratikus kormányzat alatt készült filmproduktumok társadalmi összefüggését is: a „heidelbergi diákverekedések“ szellemtelen változatait; a tendenciózusan hazug és romantikus bárgyúsággal átszótt irreális háborús filmeket. (A realisabb tartalmu háború-ellenes filmeket, így pl. a Remarque regényéből készült film előadását egyszerűen betiltották.) A rengeteg idealizált militarista film tendenciája kétségtelen. A tömeget előbb meg kell a háború szellemével újból barátkoztatni. És ha a tömeglélek már eléggé megedződött, jöhet a film nyílt állásfoglalása: a háborús uszítás. Társadalmi értelemben: a demokrácia szálláscsinálója a fasiszmusnak.

A fasiszta filmek emberellenes tartalmukon túl természetszerűleg technikai értelemben is teljes dekadenciába fulladnak.

A fotográfia jelentősége és kifejezési bázisa épp az abszolút realitásban rejlik. A realitás palástolása, például egy olasz filmnél, ahol a szordinós felvételező 2000 méteres tájfelvételnél sem enged parasztot a filmen látni (legfeljebb népszínműszerű megjelenésében) már agyon is limonádésította a filmjét. A beszélő film bevonulásával a kuliszák és párbeszédök közt a film teljesen eloperettesedett és a filmszerűség utolsó jellege is kisikkadt a filmből.

(Temesvár)

Roth László

ÓCSKA GRAMOFONLEMEZEK. V.

Rongy és palást Ócska, elcsépeelt gramofonlemez, hogy a stílus teszi az embert. Ez annyira világos, hogy még magyarázatra sem szorulna. Ám lelkiismeretlenség és könnyelműség ezt így mondani egy olyan korban, amelyben ennél még kézenfekvőbb dolgokat sem értenek meg az emberek. Az író tehát kénytelen ligeti csibész módjára filmmagyarázó-nak a primitív moziba, vagy gyermekkertésznek a dedósok közé. Hogy a stílus teszi az embert, ez sajnos, így van, ez kétségtelen. De még kétségbeejtőbb és még vigasztalanabb lenne az eset, ha csak ezen volna minden. De szerencsére ennek a megállapításnak ily egyszerű felfogása hamis, szűkkörű, kelőlöképpen át nem tekintett, egyáltalán egy hónapos szoba perspektívája ez a sötét világitóudvarra. Mert valóban a stílus teszi az embert, de nem csupán az embert, aki ír, vagy beszél, hanem azt és azokat is, akikről és akiknek beszél, vagy ír az író. A stílus, sajnos, nem csupán az íróra jellemző, hanem az író alakjaira, azoknak mondanivalóira, gondolataira és az általuk használt gondolkodás módszereire is. Tovább megyek, a stílus az író szomszédaira is jellemző, a házmesterre, nemkülönben a házúrra és az uccasarkon posztoló rendőrré is. Ez sajnos így van, ez elvitathatatlan. Egy regény, mint írásmű, amennyiben bizonyos pretenziókkal rendelkezik, sohasem lehet annyira elvonatkoztatott, hegeli értelemben vett idealizmussal rendelkező, hogy magában ne rejtjené, ha mást nem, legalább a dialektika csiráját minden vonalon. Az egész emberiség, akárcsak elkülönítve maga az ember, korántsem agyalágyult

lirai költők klasszikusan kicirkalmazott tónusában gondolkodik, beszél és cselekszik. Az emberiség beszéd, gondolat és cselekvés formája a tapogatózó dadogás. A legtisztább elmék is megfertőzöttek az ostobaság és a tudatlanság bacilusától, az örök kifejezési formák feltételezése is csak azoknak a keresésében és lázas kutatásában rejlik napjainkban. Egy kor, mint a miénk, régebbi, nagy írásműveket kitermelt korokhoz hasonlóan (Homeros, Dante, Cervantes, Voltaire, Swift, A. France) tele van ellentmondásokkal, förtelmekkel és förmedvényekkel. A világos, skrupulozítás nélküli utat csak a kétely nélküli műkedvelők beláthatatlan serege jelzi, bevallott rongyaink helyett pongyolába, vagy jelmezes palástokba öltözöttek. De, sajnos, ezeknek csak a számuk nagy, a hang, a világ, amit részünkre teremtenek, elszomorítóan hamis. Így is rongy ez a világ, így, amilyen, hát még akkor, ha olyan lenne, mint aminőnek szarkaláb betűikkel azt leírják. Hamis, mert az emberiség életét és korunk megnyilvánulásait nem csupán osztályérdekdek szűk körébe préselten és irodalomkedvelő ügyeszek csábos pillantásától megejtve adják, de szalon és műhelyképes mondanivalókat az események és a kor belső dinamikájától sikerül is teljes eredménnyel függetleníteni. Stílusuk is hamis, mert az írás közönséges szabályaihoz alkalmazkodó, ahhoz a szabályhoz, amely nem számol, mint tényleges valósággal, az írásmód és a mondanivaló között fennálló kapcsolat szükségességével. Ebből a megfontolásból kiindulva kelek védelmére az ugynevezett „rossz”, „felületes” és „pongyola” írásmódnak. Azoknak az írásműveknek, amelyek bár az írás közönséges szabályaihoz nem alkalmazkodnak, de stílusukban is visszaadják annak a kornak a zavarosságát, amelyben és amely ellen íródtak. Mindenki józan ésszel beláthatja, hogy iskolai korrekt dolgozatokat mégsem lehet írni sem azokról a förtelmekről, amik a francia, vagy bármely imperialista hatalom gyarmatain folynak, (Celine: Utazás az éjszaka mélyére.) sem arról a világról, amelyben Cassius úr csetlik-botlik szalmakalappal fején és egy csomag friss zöldhagymával kezében. (Ismeretlen szerző: Mese habbal.) Hazugul konganának azok a korrekt mondatok, amelyeket Cassius úr vált, mondjuk a plakátragasztóval, amikor a város sötétségben vész el, őt kizárják bérelt lakásából és egyáltalán az uccákon csak szemét hever, ha nem szemét, úgy kopott festékkel bemázolt hazugság, ami megtölti az embereknek nemcsak agyát, de életét is. Lehet egy írásműnek korrekt karaktere, amely olyan egyénekről szól, mint, tegyük fel Cassius úr, vagy Ferdinand Bardamu, akik maguk sem rendelkeznek korrekt karakterrel, szétfolyók, jellemnélküliek, összetéveszthetők sikkasztókkal, részegesekkel, fajtalanokkal, házasságszédelgőkkel? Lehet egy írásműnek korrekt karaktere, amely egy olyan korról beszél, amelyben minden a legteljesebb összevisszaságban hever, döglesztő szeméttől befujva, alvilági sötétségben? Magam részéről erre a kérdésre legbecsületesebben csak nemmel felelhetek. Az írók zömének lefontosabb törekvése mégis stíluscsiszoltságban, nyelvgyakorlatok iskolás, példás megoldásában rejlik. Példátlanul korrekt mondataik szemérmesen takargatják azoknak a sivár figuráknak az életét, vonatkozásait és hajtóerejét, amelyeket üres világukból kiemelnek. „Az igazi írók maguk csinálják a szabályokat, vagy helyesebben mondva, nem ismernek szabályt. Tehát nem tudnak a közönséges szabályok szerint írni.” — mondja Anatole France. Majd így folytatja: „Például Rabelais sem ment minden hibától. Főnév és jelző halmazai, igelitáiai kétségtelenül mérhetetlen lendületről tesznek tanuságot, de stílusa nehézkes emiatt. A *Ménagerie*-ben, amely jóval régebbi eredetű, mint a *Gargantua*, gyönyörű részleteket olvasni a kenyérről, a borról és a méhekről. Azt hiszem, nem tévedek, a *Ménagerie* nagyon szépen van írva. Jó Rabelais lenne, ha Rabelais lenne... S úgyanígy *Seigneur des Accords* *Meséi* is tele vannak kellemmel. Stílusa folyamatos és elragadóan csengő. Jobb mint Rabelais stílusa. S mégis Rabelais a nagy író és nem *Seigneur des Accords*. Továbbá Molière is rosszul

irt. És Saint Simon és Balzac is. Molière idejében egyes, jóval kevésbé híres írók, például Sain-Evremond, Furetiere, sokkal csiszoltabb nyelvtant használtak. Tisztábban irtak. S mégis Molière Molière, azaz nem a jó, de a nagy író." Ily értelemben véve nyugodtan vállalhatjuk a „rossz stilus” ódiúmat. Nyelvünk annyira elasztikus, hogy sok mindent megbir. A tények, események, eszmék, egyáltalán korunk egész obszkurus berendezése jóval delikátabb már annál. Palástot igényel, amikor csak rongy jár neki. Nem tévedésből, hanem nagyon is tudatosan használjuk ezt a rongyot, mert módfelett tisztán látjuk, hogy napjaink tényeire a stilus által borított palást csak szánalomraméltó jelmez. Becsületos kifejezési formája a rongy. A palást méltatlan takaró szörnynyű alakzatára.

Kérdés és felelet Európa civilizált országainak rendőrfőnökei utóbbi időkben felcsaptak szives házigazdáknak. Ezt a haladást nyilvánvalóan már maga a civilizáció is megköveteli. Bulgáriától kezdve Északnordvégiáig egymásután kapják a szives meghívásokat az írók, nem éppen ugyan meritett papiroson, nem is operettekbe illő boyoktól kézbesítve, csak éppen hivatalos papiroson, „hivatalból bélyegmentes” felirással. A meghívókon körülbelül az áll, hogy tessék szépen befáradni X. uccába, ott jelentkezni mondjuk van Katager tisztviselőnél, (ez esetben Hollandiáról van szó.) természetesen a saját érdekében. Az írók már ezen az egész világon olyan alakok, sajnos, hogy nagy súlyt fektetnek saját érdekeikre. Fogják tehát magukat, hónuk alá kapják kézírataikat, ujságokban megjelent közleményeiket és befáradnak van Katager ur elé, aki hatalmas asztal mögött trónol gondterhes ráncokkal homlokán. Mit akar a derék tisztviselő van Katager úr, miért fekszik szivén az írók érdeke? Már messziről látni rajta, hogy csupa szív és csupa lélek, még a vak is láthatja, hogy csak azért él ezen a világon, hogy általa jól elláttassék a meghívott író (baja.) Mi szándéka van e derék tisztviselőnek a kéziratokkal, készülő regények, vagy másfajta írásművek vázlaival? Talán ki akarja adni a rendőrség e kéziratokat, regényeket, versesköteteket, novellákat? Talán ki akarja adni és terjeszteni saját költségén és veszélyére? Ebben a világban minden lehetséges, gondolja az éppen uzsonnaidőre meghívott író szépen és szerényen maga mellé téve hatalmas kézirat-tömegét, leül az asztal elé és várja a kávé és a fonott kalácsot. Egyelőre a tejeskávé és a fonottkalács késik, az írók türelmét ugyancsak próbára teszi az a szertartásos udvariasság, amelyben van Katager ur részéről irányukban megnyilvánul. Seholy teáscsészéknek nyoma sincs, bár a szomszéd szobából gyanus duruzsolás üti meg az írók fülét, nem is lehet kételkedni, ott főzik most a teát, azért zug oly poétikusan a szomszéd szobában a szamovár. A szendvicseket is biztosan most szeletelik, hatalmas ütések zaja hangzik végig a folyosón távolabbi szobák felől. A derék tisztviselő műértő kézzel megfogja a kéziratokat, lapoz bennük, nézi a papíros minőségét, betűk típusát, elolvassa a címeket és az alcímeket, kiváló lektor, jobb lektora a Brown testvérek kiadó-cégnek sem lehet Londonban. Majd kitér a száját és udvarias kérdések özönével fordul az írók felé. „Mi a véleménye uraságodnak Mussoliniról?” — kérdi van Katager ur és melankolikusan az írókra tekint. Az írók előtt lassan derengeni kezd, ebben a pillanatban valamennyien, kivétel nélkül Afrika belsejébe kívánják magukat, a vad szenegál törzsek emberevői közé. Ez a kívánság azonban teljesíthetetlen, Afrika messze van és nyilván maguknak a vad szenegál néger emberevőknek is megvan a maguk baja. Semmi hajlandóságuk nincs, hogy könnyítsenek az írók szorongatott helyzetén. Az írók tehát saját magukra vannak hagyatva ebben az esetben is, szivük hangosan dobog és hajuk szála az égnek áll. Egy pillantig hallgatnak, akár a szárazföldre került halak. De csak egy pillanatig csupán, mert a következő pillanatban már emlékezni kezdenek. Népdalok és közmondások jutnak eszükbe, pajzán

kiszólások, baráti tanácsok, erre, vagy arra az esetre, ha ilyen, vagy olyan helyzetbe kerülnének, ezt, vagy azt kell-e mondaniuk. Egy hosszú lista jelenik meg szemük előtt, oly távolságban, amelyből még elég jól bírják az olvasást. A listákon ez áll: Kérdés: „Mi a véleménye Mussoliniról?” Felelet: „Igazi férfi, igazi férfi. Hej, ha nő lehetnék!” Kérdés: „Mi a véleménye Hitlerről?” Fogas kérdés, igazi fogas kérdés, az író kimeresztli szemét és úgy olvassa a feleletet a láthatatlan listáról: „Szép hangja van és istenem, hogy tud beszélni. Akár kétszázezer ember is elhallgathatja.” Kérdés: „Kit tart legnagyobb embernek ezen a világon.” Felelet: „Legutóbbi hírek szerint a világ legnagyobb embere Jack Pieper, canadai dokkmunkás, magassága két méter és 46 centiméter. Ez a rekord viszont nincs hivatalosan megerősítve.” Kérdés: „Mi a véleménye az elszakíthatatlan Guttman nadrágról?” A feleletet már rimben fujja az író: „Iskolában nem lesz daci, Guttman ruhát hord a Laci!” Kérdés és felelet. Elmult szép gyermekkorunk lélekemelő és szórakoztató játéka. Abban a korban még ábrándozgattunk és valahogy másképpen képzeljük a dolgot. Valahogy úgy, hogy nem mihozzánk teszük fel a kérdést, hanem mi kérdezzük. A valóság természetesen talpraállította ezt a fejetetejére állított ábrándos elgondolást. Ma az egész világon, (Hollandiát is beleértve,) a tisztviselő az, aki kérdez és az író az, aki felel. Versben, prózában, emelkedett hangon, rimekben, megbántva, önérzetesen, vagy kussolva. De minden esetben becsstellenül, hazugsággal ajkán és félelemmel szívében. Idővel az író még arra is rájön, hogy nem a szamovár duruzsol poetikusan a kihallgatásra berendezett szomszédos szobában és tul a folyosókon nem a szendvicseknek való zsemlék és füstöltsonkák szeletelése csap pokoli lármát. A rendőrségek lektorai mindenesetre egy nagy, reprezentáns antológia összeállításán dolgoznak, egy világantológia összeállításán, amelyben való megjelenéstől szokásuk ellenére nagyon huzózkodnak az írók. Mert tudják, hogy amennyiben belekerülnek e világantológiába, az érte járó honorárium vissza nem utasítható. Személyesen kell felvenni és letenni, betölteni és kitölteni. Főltéve, hogy örömeiben meg nem hasad a szíve és a honorárium kézbesítése után még életbenmarad az ember.

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

VILÁGPOLITIKAI PROBLÉMÁK

LENGYELORSZÁG A NACIZMUS ÉRDEKSZFERÁJÁBAN

Az imperialista államok hatalmi csoportosulásait a lengyel-német meg egyezés következtében Lengyelországnak a francia orientációtól való eltávolodásával alapos megrázkódtatás éri. Maga Lengyelország is nyilvánvalóan jelentős változások elé néz, mert külpolitikája szoros összefüggésben áll a belpolitikai helyzet alakulásával. A nemzetiségekkel tagolt államnak a gazdasági kérdések olyan sorával kell megküzdeni, amelyre fasizált államberendezkedésének eddigi formája erőtlen, mert eltekintve a kapitalista gazdasági rendszer válságától, az ország gazdasági életének legfőbb nehézsége az elveszett német és kiváltképpen orosz piac hiánya. A Szovjetunió gazdasági függetlenítése a kapitalista piactól Lengyelországot arra a felismerésre vezette, hogyha gazdaságának vérkeringését fel akarja eleveníteni, egyedül Németországtól remélhet segítséget. A Harmadik Birodalomnak ama külpolitikai taktikázása, amely a mindenáron bekére való törekvés látszatát kelti, hogy a külpolitikai konfliktusok ne idézhessenek fel belpolitikai válságot, kapóra jött Lengyelországnak, amely a német megegyezéssel nemcsak a lengyel korridor időleges biztonságát érte el, de a német érdekszférába való bekapcsolódásával a német